

IGE-IDŐK a REFORMÁCIÓ 500 éve kiállítás

Magyar Nemzeti
Múzeum

(2017.09.28.)

Az Ezüstnet Egyesület érdeklődő tagjai megtekintették Bayer Árpád kiváló tárlatvezetése mellett a kiállítást.

(először együtt 500 év 400 tárgyi emléke 100 kölcsönző intézménytől)

A reformáció vagy hitújítás: a XVI. században, Nyugat- és Közép-Európában a katolikus egyház megreformálására indult mozgalmak megnevezése. A XV-XVI. században fokozódik a katolikus egyház bírálata. Luther Márton először az általa megfogalmazott 95 tézissel hívja fel a figyelmet a hibákra (1517.10.31.) a hagyomány szerint kiszépezi követeléseit és tanításait a wittenbergi vártemplom kapujára. Ezzel szinte egy időben Ulrich Zwingli, majd Kálvin János Svájcban is elindítja új, független vallási mozgalmát. E mozgalmak tagjait a pápasággal szembeni tiltakozás („protestálás”) miatt protestánsoknak nevezik, a kereszténységnek ekkor kialakuló ága a protestantizmus. A reformáció egyes irányzatainak szétválása a különböző protestáns egyházak, felekezetek kialakulásához, majd megerősödéséhez vezet. Ezek közül az evangélikus egyház (lutheránus egyház) és a református egyház a legismertebbek. Befolyása megtartása érdekében a katolikus egyház az ellenreformációval válaszol.

500 éve Luther fellépésével kezdődik a reformáció, amely gyökeresen megváltoztatja Európa arcát. A reformáció értékei az egyetemes kereszténység kincsei, a fél évezreddel ezelőtt elindult folyamatok máig hatnak életünk minden területén.

A XV. századi Európa tele volt várakozással, félelemmel és reménnyel. A társadalmat és az egyházat megtizedelő nagy pestisjárvány, a gonosz evilági tobzódása új utakra indítják a keresztyén közösség többségét. Az üdvösség keresése korábban nem látott új kegyességi formákat és társadalmi-lelki mozgalmakat indít el. Proféták jelennek meg, akik az idők végezetének közeledtét hirdetik, megtérésre és a vallásos cselekedetek pénzbeli megváltását helytelenítve az egyház megtisztítására szólítanak fel.

Luther tanai már az 1520-as években biztosan eljutnak Magyarországra kereskedők, német nemesek és humanisták közvetítésével, a budai királyi udvarban is megjelennek. Az egyházi és világi hatóságok fellépnek az új tanok képviselőivel szemben, de Európa sok országával ellentétben, Magyarországon nem gyúlnak tömegesen máglyák.

A reformtanok terjedésében a mohácsi csata (1526.08.29.) jelent áttörést, amely valósággal sokkolja a szentek segítségével és az egyház védelmében bízó, vallásos lakosságot. A hívek magyarázatot várnak és vigasztalást a török hódítás okozta sanyarú helyzetükben. Hiteles választ ekkor a megújulás képviselőitől kapnak.

Az 1530-as évektől vándorprédikátorok járnak az országot, igehirdetéseikben régi és új tanítások keverednek. Sokan remélik, hogy a keresztyénség egysége helyreállítható, az új egyházak keretei már az 1540-es évek folyamán kezdenek kirajzolódni. A török katonai előrehaladása következtében a katolikus püspöki székeket sok helyen nem töltik be, a püspökök politikai feladataik miatt nem tudnak egyházuk ügyeivel foglalkozni. Az új egyházak ezért többnyire betöltik a kiüresedett régi struktúrát. A nemesség támogatja vagy tolerálja az új közösségeket. A királyi udvar sem lép fel ellenük, mivel az ország védelmét nem kockáztathatja az azzal, hogy konfliktust vállal a többségében protestáns nemességgel. A hallgatóságos elfogadás lehetővé teszi, hogy az ország lakossága a szétszabdalt középkori Magyar Királyság romjain a század végére többségében protestánsná váljon. Egyszerre jönnek létre közösségek a katolikus Habsburgok ország részében, a török hódoltságban, és az eleinte katolikus, majd lutheri szemléletű, még később református, aztán unitárius, illetve újra katolikus erdélyi fejedelmek országában. Egyedülálló módon Erdélyben a radikális reformáció is intézményesül, és mérsékelt formában hivatalos felekezetté válik.

A reformáció korának Magyarországon a török hódítás valóságát egy teljesen új és idegen kultúrával való sokkoló találkozást is fel kell dolgozni. Az egyén és a közösség ismét szembesül azzal, hogy nemcsak a mulandóság, hanem a kiszámíthatatlanság is a mindennapok része. Elhivatottan keresik az ország, a nemzet széthullásának okait és a túlélés, az újrakezdés, a felemelkedés lehetőségét.

Az etnikailag sokszínű, történetében soha sem egyvallású Magyarország a XVI. század második felére a török hódítás, az ország három részre szakadása következtében politikailag szétesik. A török folyamatos, fenyegető jelenléte, az ebből fakadó együttműködési kényszer, a hatalmi vákuum együttesen szokatlan mértékű szólás- és vallásszabadsághoz vezet, amelynek eredményeképpen a Kárpát-medence Európa felekezetileg egyik legszínesebb vidékévé válik. Régiói, vármegyei között alig találunk olyat, amelyik teljesen egységes maradt volna.

A XVI. századi reformáció és a magyarországi felekezeti kultúra hosszú távú megmaradásának fontos feltétele, hogy az ország sorsát jobbítani igyekvők felekezeti és politikai ellentéteik ellenére egymással vitatkoznak, felvállalva ezzel a többféleképpen felfogott haza érdekeinek eltérő eszközökkel elgondolt szolgálatát. A látszólag meddő, eredménytelen viták és küzdelmek nem hiábavalók.

Újfajta közösségi identitást hoznak létre és megtanítják a különféle módon gondolkodó és élő embereket és közösségeket az együttélésre. A protestánsok és katolikusok, kurucok és labancok közötti különbségek soha nem tűnnek el teljesen. Versengésük ugyanakkor meghatározó módon formálja az újkori Magyarország arculatát. Végeredményben a reformáció olyan hitbeli, vallási folyamatnak tekinthető, amely során kialakul az önmagáért, szűkebb és tágabb közösségéért felelősséget vállaló, modern ember lelkiisége.

A Magyar Nemzeti Múzeum „Ige-Idők” c. kiállítása a magyarországi reformáció történetének folyton változó, összetett viszonyaival ismerteti meg a látogatót, aki egyedülálló, páratlan kincseket láthat, magyarázó szövegek segítségével tájékozódhat. Az erdélyi fejedelmek portréi, Huszár Gál énekeskönyve, amely a világon egyetlen példányban létezik, az Esterházy-gyűjtemény egyes darabjai, a XVIII. századi torvaji orgona mind e fél évezred szellemi, tárgyi lenyomatai. Bemutatásuk magyarországi és határon túli múzeumok, gyűjtemények, egyházköz-ségek összefogásával valósult meg.

Nagyszabású évfordulóhoz nagyszabású kiállítás szándékának ad helyet a Magyar Nemzeti Múzeum. Az 1100 éves magyar nemzeti történelem és kultúra felét átölelni kívánó vállalkozás már önmagában is ambiciózus. 500 év egyházi tárgyi anyaga 5 közepes méretű teremben. A kiállított tárgyak mennyisége, történelmi értéke és művészi minősége lenyűgöző. Látszik, hogy a kiállítás evangélikus és református munkatársai mindent elkövettek azért, hogy egyháztörténetükből valamennyi jelentős emlék szerepeljen. Megpróbálják a lehetetlent: 5 helyiségbe szorítják 5 évszázad tárgyi emlékeinek valamennyi műfaját: festményeket, grafikákat, okleveleket, könyveket, textíliákat, ötvöstárgyakat, templomi- és iskolai berendezéseket. Fortuna bőségszarujában megőrződött értékek nagyszerűsége zavarba ejti a látogatót.

Felvillanásképpen emeljük ki néhány érdekességet a kiállítás anyagából.

Az I. teremben a reformáció előzményeinek képviselőjében két búcsúcédulát látunk, Az egyik keresztre feszítést ábrázoló színezett fametszetes német nyelvű ősnymtatvány (XV. század), a másik Kapy Menyhért és családjának adományozott esztergomi búcsúengedély (1502). Látjuk a magyar elő-reformáció szellemiségét képviselő Temesvári Pelbárt (1435-1504) író, prédikátor Pomerium de sanctis c. könyvét (1502), és Rotterdami Erasmus (1466-1536) németalföldi humanista tudós, teológus, a reformáció előfutára, görög-latin nyelvű Új Testamentum c. művét (1516), amely a reformátorok bibliatanulmányozásának alapját képezi.

A II. teremben a kiállítás anyagai között 5 fehér obeliszkszerű transzparens fogadja a látogatót, amelyeken piros betűs latin felirattal a reformátori megigazulás tan olvasható: Sola Scriptura - Egyedül a Szentírás, Sola fide – Egyedül a hit által, Sola Gratia - Egyedül kegyelemből, Solus Christus - Egyedül Krisztus, Soli Deo Gloria - Egyedül Istené a dicsőség. Nem kérdéses, hogy a Szentírás tekintélye és tisztelete az, amely a reformáció létrejöttében és elterjedésében az egyik legnagyobb szerepet játssza, a reformátorok úgy tekintenek a Bibliára, mint Isten szavára, ihletett kijelentésre, amely a keresztény tanítás egyetlen forrása, ennek hozzáférhetőnek kell lenni. Nem csak a papok, a teológusok számára, hanem mindenkinek a saját anyanyelvén kell olvasnia. Ez generálja azt a folyamatot, amely által, rövid időn belül egyre több nyelven lesz elérhető a Szentírás. A Szentírás olvasása, tanulmányozása és értelmezése tehát nem egy tanítóhivatal vagy apostoli hatalommal rendelkező személy kiváltsága, hanem Isten az emberiség számára adja azt. Ez az első ütközőpont a reformátorok és a hitletéteményre hivatkozó katolicizmus között. Mind Luther, mind Kálvin egyértelműen tanítja a Biblia kizárólagosságát és elégséges voltát nemcsak az üdvösségre nézve, hanem az egyéni életvezetésre is.

A nyolcszögletű vitrines asztalon magyar nyelvű Bibliák: Heltai Gáspár kolozsvári Bibliájának első része (1551), a Károli fordítású Vizsolyi Biblia egy példánya (1590), a Hannoveri Bibliakiadás (1608), a nagy zsúfoltság miatt a könyvészeti remekművek kioltják egymás tipográfiai értékét.

A III. teremben a XVII. századi politika kap szerepet Thurzó György nádor, Bocskai István, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György fejedelmek portréival és néhány személyes oklevéllel, hatalmi jelvénnel képviselve.

A IV. teremben a XVIII. századi magyar felvilágosodás emlékeivel találkozhat a látogató. Dicsérendő megközelítés, hogy a kiállítás szervezői megpróbálják összefüggésbe hozni a természettudományok művelését a protestáns szellemiséggel. Talán nagyobb jelentőséget kaphatott volna mindezek között a XVIII. századi magyar protestáns filozófiai gondolkodás és szépirodalom. Ebben a teremben éppúgy, ahogy a többiben is nagyon hiányoznak a kiállított tárgyakkal összefüggő történeti térképek a protestantizmusnak a történelmi Magyarországon való elterjedésének, peregrinus útvonalainak, különböző műhelyeinek, nyomdáinak, egyetemeinek és iskoláinak aktuális megjelölésével.

A rendezők óriási munkát végeztek, lehetetlen 5 teremben bemutatni a külföldi anyagokkal együtt a magyar protestantizmus 500 éves történetét valamennyi műfaj beválogatásával: könyvnyomtatás, nyomtatott grafika, protestáns portréművészet, hazai ötvösművészet, kerámiaművészet, textíliák (úrasztali terítők). Hiányolható, hogy nem készült kiadvány, katalógus.

Az élményeket lejegyezte:

Győrfiné Dr. Buzási Anna